

Ostrowska, Teresa

"Stulecie chirurgów", Jürgen Thorwald, Kraków 1980 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 31/2, 575-576

1986

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

biogramów pijarów polskich i litewskich, co jest zastugą niedawno zmarłego ks. Jana Buby, Sch. P. Niestety jeszcze nie publikowano tomów: pierwszego, trzeciego, czwartego. Na marginesie możemy dodać, że w pierwszym tomie będzie mowa o wkładzie pijarów w kulturę dawnej Polski.

Część pierwsza piątego tomu prawie w całości poświęcona jest prowincji polskiej, a w niektórych miejscach mowa jest także o prowincji litewskiej. Hasła przedmiotowe, np. *Akademia, Botanika, Filozofia, Matematyka, Fizyka* itp. pozwalają ocenić rolę pijarów w życiu umysłowym obydwu prowincji.

W obszernym wprowadzeniu zespół redakcyjny pokazał w ogólnym zarysie historię prowincji polskiej. Złożył również hołd ks. Bubie, któremu w całości zawdzięcza się teksty tego tomu za wyjątkiem trzech artykułów: *Organización de las escuelas en Rusia*, opr. S. TRUCHIM; *Filaretos*, opr. G. BRUMIRSKI; *Reforma agraria*, opr. S. TYNC.

Na 227 stronach *Słownika* umieszczono 45 haseł, w których omawia się wielostronnie historię działalności pijarskiej w dziedzinie nauki i kultury.

Od strony technicznej jest tom piąty uboższy od tomu drugiego, w którym zamieszczono znacznie więcej ciekawych fotografii.

* *
*

Wydaje się, iż *Pijarski Słownik Encyklopedyczny* zostanie przyjęty z wielkim zadowoleniem w środowisku naukowym i pijarskim. Od momentu jego opublikowania stał się podstawowym narzędziem pracy naukowej i źródłem informacji przy opracowywaniu tematów pijarskich. Z własnego doświadczenia mogę potwierdzić, że niektórzy pracownicy naukowci korzystali w ciągu ostatnich dwóch lat z zasobów informacji naukowych, znajdujących się w tym encyklopedycznym słowniku. Zapewne dzieło o tak rozległym zakresie, obejmujące historię całego Zakonu, zawiera w sobie niektóre błędy techniczne spowodowane różnego rodzaju czynnikami.

Podsumowując należy wyrazić słowa uznania nie tylko tym, którzy poświęcili się tłumaczeniu tekstów z języka łacińskiego, polskiego, węgierskiego, włoskiego na język hiszpański, ale nade wszystko autorom opublikowanych artykułów. W chwili obecnej nie pozostaje nic innego niż wyrażenie nadziei, iż ukaże się polski przekład tego *Słownika*, który obok *Polskiego Słownika Biograficznego* zająłby godne miejsce.

Pijarski Słownik Encyklopedyczny (DENES) można otrzymać kierując zamówienia na adres: Curia Generalizia dei Padri Scolopi, via degli Scolopi, 31 00136 ROMA—ITALIA, albo: Ediciones Calasancias, Paseo de Canalejas, 129 SALAMANCA (España).

Adam Siuda
(Rzym)

Jürgen Thorwald: *Stulecie chirurgów*. Według zapisków mojego dziadka, chirurga H. St. Hartmanna. Przełożył Karol Bunsch. Kraków 1980. Wydawnictwo Literackie 8° 244 ss.

XIX wiek — to czasy wielkich osiągnięć medycyny, jak np.: wprowadzenie narkozy wziewnej w 1846 r. (William Green Morton); ustalenie etiologii zakażenia płożowego w 1847 r. (Ignac Filip Semmelweis); odkrycie mikroorganizmów w 1857 r. (Louis Pasteur); wprowadzenie do chirurgii antyseptyki w 1865 r. (Joseph Lister) i cienkich gumowych rękawiczek w 1890 r. (William Stewart Halsted). Te osiągnię-

cia pozwoliły na bezbolesne przeprowadzanie operacji i na usunięcie związanego z nią zakażenia, co umożliwiło szybki rozwój chirurgii. Jak każda innowacja nie były łatwe do wprowadzenia. W tymże XIX wieku dokonano wielu udanych zabiegów operacyjnych, a mianowicie usunięcie torbieli jajnika, kruszenie kamieni pęcherzowych, operacje plastyczne nosa, usunięcie nerki, cesarskie cięcie, usunięcie części żołądka, wycięcie wyrostka robaczkowego i zszycie rany serca.

O tych wszystkich osiągnięciach opowiada książka Thorwalda. I to nie o samych tylko osiągnięciach, ale i o długiej drodze do nich wiodącej. Książka zawiera 17 fabularnie napisanych rozdziałów. Obok szczegółów technicznych opowiada również o psychologii odkryć: o trudności podjęcia decyzji, świadomości związanego z nią ryzyka, o sukcesach i klęskach, nieufności społeczeństwa lekarskiego, konkurencji, walce o priorytet, bohaterach i ofiarach. Jest napisana żywo, barwnie i ciekawie. Toteż ukazała się już w licznych przekładach. Jest znana m.in. w Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Francji, Danii, Hiszpanii, Włoszech i Jugosławii.

Napisał ją lekarz na podstawie zapisków swojego dziadka Henry'ego St. Hartmanna, również lekarza i historyka medycyny. Hartmann w swoich licznych podróżach odwiedził niemal wszystkich chirurgów i naukowców, którzy mieli pionierskie osiągnięcia w medycynie. Z kolei i wnuk wiele podróżował, studiował historię medycyny i historię obyczajów, co pozwoliło mu skorygować opisy dziadka. Tych korekt jednak nie było zbyt wiele. Tak powstała książka. Ukazała się ona w nakładzie 10 283 egzemplarzy. Jest drukowana małą czcionką na papierze nie najlepszej jakości. A przecież zainteresuje z całą pewnością medyków, lekarzy oraz historyków medycyny i nauki. Tych ostatnich zaciekawić może również przedstawiona w książce psychologia odkryć naukowych.

Teresa Ostrowska
(Warszawa)

Wkład starożytności, średniowiecza i renesansu w rozwój nauk medycznych. Wybór materiałów z sesji naukowej. Toruń 12—13 września 1980 r. Pod redakcją Witolda Wróblewskiego. Uniwersytet Mikołaja Kopernika. Rozprawy. Toruń 1983 8° 170 ss. ilustr.

Sesję naukową zorganizowano z inicjatywy pracowników Katedry Filologii Klasycznej, Instytutu Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz członków Oddziału Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Lekarskiego. Miała więc ona charakter interdyscyplinarny. Omawiane wydawnictwo zawiera 17 artykułów z załączeniem pełnej dokumentacji. Pomimo efektownego tytułu tylko 3 teksty dotyczą ściśle nauk medycznych. Są to: Zofii Ambramowiczówny: *Filozofia i medycyna u Galena*; Bożeny Bujałowskiej: *Hipokrates i jego recepcja w dziejach medycyny w Polsce* i Jerzego Burchardta: *Nowe elementy Witelońskiego ujęcia psychopatologii*. Pozostałe prace dotyczą sztuki lekarskiej, kultury i obyczajów. Artykuły liczą od 5 do 12 stron. Po każdym z nich jest umieszczone streszczenie w języku angielskim, francuskim lub niemieckim.

Z usterek zauważono opuszczenie nazwiska Ludwika Perzyny na s. 37 (wiersz 22 od góry).

Ponieważ artykuły zostały ogłoszone nie w czasopiśmie specjalistycznym, a w wydawnictwie uniwersyteckim, i to w znikomym nakładzie 270 egzemplarzy, można się obawiać, że nie będą — niestety — zauważone.

Teresa Ostrowska
(Warszawa)